

JELENTÉS A NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1882/3-BAN.

Majláth Bélától.

Méltóságos igazgató úr!

Hivatkozással Méltóságodnak f. évi október 19-én kelt meghagyására, van szerencsém a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak f. é. október 15-én 34683-ik szám alatt kelt rendeletéhez képest, a könyvtár állapotáról általjában, s az oda beosztott kézirat és levéltárról különösen, a múlt évi július 1-től a folyó évi június 31-ig terjedő egy évi időszakról szóló jelentésemet a következőkben betérjeszteni.

Az általános érdeklődés, melylyel a nagy közönség, valamint a tudományos buvárlók és kutatók a könyvtár iránt viseltetnek, azon örvendetes észleletre utalnak, hogy könyvtárunk úgy anyagban, mint jelentőségben mindinkább emelkedik, s ezáltal kulturális feladatának hova jobban meg is felel, nemcsak a tudományos források mind sűrűbb felhasználása által hazai íróink részéről, de azáltal is, hogy azt a külföld tudósai is gyakrabban veszik igénybe, mint a megelőzőtt években. A könyvtár anyagának szaporodása pedig a hazai nyomdák szaporodásával oly örvendetesen halad, hogy néhány év múlva a könyvtár helyiségének bővítése, komoly intézkedés gondja leend. Ámde ha egyrészt a közönség érdeklődése, a kormány támogatása a könyvtár emelkedését hathatósan előmozdítja; másrészt hozzájárul ehhez a könyvtár szakközlönyének a »Magyar Könyv-Szemlé«-nek eddigi megjelenése is, mely a bibliographiai, könyvtártudományi és codicologiai ismeretek terjesztése körül könyvtárunk kiváló érdekében nem csekély érdemeket szerzett Csontos János könyvtári segédőr szerkesztése alatt áll. Nem lehet említetlenül hagynom

azt sem, hogy a könyvtár tiszti személyzetének szakavatott buzgó munkálkodása, szorgalma által iparkodik a könyvtárt kivívott kulturális jelentőségének első fokán föntartani.

Felelőtendőnek tartom ezenfölül azon működést is, mit a könyvtár tisztviselői a könyvtáron kívül tudományos utazásaik alkalmával végeztek. Igy a jelentést tevő könyvtárőr tanulmányozta a bécsi nyomdászat négyszázados jubilaema alkalmával a bécsi nyomdászati termékek kiállítását, tüzetes birálat tárgyává tette felső Magyarországon az okolicsnai és rózsahegyzi zárda, továbbá a Csaplovics-féle alsó-kubini könyvtár anyagát is. Csontos János segédőr a wolffenbütteli könyvtár nyolcz Corvin-codexét vizsgálta meg és tette tanulmány tárgyává; ki, eddigi bibliographiai és paleographiai tudományos működése elismerésül, a magyar tudományos Akadémia részéről levelező tagnak választatott, mely kitüntetésben a múzeumi könyvtár is osztozik.

Mindezen kedvező fejlődéssel szemben, kötelességemnek tartom méltóságod figyelmét — a mint azt mult évi jelentésemben is tevém — a hiányokra is felhívni, melyeknek eltávolítására való közbenjárását a magas közoktatási magyar kir. miniszteriumnál kiválóan kérnem kel.

Ezen hiányok pedig a következők: két könyvtári teremnek czélszerű bebutoroztatása, melyekben még a régi festetlen puhafa könyvszekrények disztelenkednek, s hova már a szú és a könyvmoly is befészkelődött; s hogy ebből a könyvtár anyagában támadható nagyobb veszély elháríthatassék, szükségessé vált a két teremben levő rozzant és disztelen butorokat újakkal fölcserélni, mi azért is szükséges, mert a helyiség újabb fölszerelése által, a könyvek elhelyezésénél tetemes tér nyeretnék a folyvást szaporodó szerzemények elhelyezésére. Nem kevésbbé szükséges a hírlapi csarnok berendezése is, melyben a hírlapok ugyan fölállítva vannak, de az a hiányzó bebutorozás miatt, czéljának megfelelőleg a közönség által nem használható, mert az jelen állapotában csak depositoriumnak nevezhető.

Harmadik hiánya a könyvtár administratiójának, kivált a könyvkölcsönző közönséggel szemben, az, hogy egy, a jelen körülményeknek megfelelő könyvtári szabályzattal intézetünk nem bírván, a kikölcsönzött könyvtári anyag visszaadása körül fölmerülő visszaélések meg nem szüntethetők; minthogy erre tör-

vényerejű jog alappal nem rendelkezünk s a könyvtár végrehajtó hatalommal nem bír; gyakori esetben megtörténik, hogy a kiköleszözt könyvek csak évek múlva kerülnek vissza a könyvtárba.

A könyvtár felügyeleti szempontjából megemlítendőnek tartom, hogy a múlt év második felében eszközölt intézkedés az olvasó-teremben: egy őrszolgának folytonos jelenléte czélszerűnek és helyesnek bizonyult, a mennyiben t. i. a lefolyt évben sem könyvlopás, elidegenítés, sem könyvcsonkítás vagy elpiszkolás elő nem fordúlt; a miért is ezen intézkedés további fentartása jövőre is indokolva van.

A könyvtárra vonatkozó részletes jelentésemet a következőkben foglalhatom össze: a tisztviselők rendes napi foglalkozása mellett, mint a czédula-catalogusok folytonos készítése, a szerzeményi törzskönyvek vezetése, az anyag beosztása, felállítás — a lefolyt évben mint külön munkát foganatosított, azon nyomtatványok és metszetek kiemelése, leírása és osztályozása, melyek a Bécs városa által a jelen évben eszközölt történelmi kiállítás indokából, ugyan csak oda a kiállításra a könyvtárból felküldettek, s a melyben könyvtárunk is tetemes számmal vett részt oly művek által, melyek sem Bécsben, sem más könyvtárakban találhatók nem valának, s mint egyetlen példányok kiállítottak.

A könyvtár általános revisiójára — a mi a könyvtárnak a müncheni rendszer szerint való felállítása óta még nem történt — szükséges előmunkálatok foganatba vétettek, s ennek szakonkénti végrehajtása, immár legközelebb megkezdetik, mely czélből, hogy az a napi szolgálat és folyó ügyek elintézésének hátránya nélkül megtörténhessék, mulhatlanúl szükséges a mostanig is itt működő négy napi-díjas gyakornok további fentartása. Folytonos rendezés és felállítás alatt levén a hirlapi csarnok, az e körül véghez vitt munkálat számokkal világítható meg, minthogy a lefolyt munkaévben bekötöttet, beosztott és betűrendben felállított 1322 darab, s jelenleg a hirlapcsarnokban elhelyezve van 26 féle hirlap 5351 darabban.

A kéziratárnak közel 16,000 kötet állománya nagy fontosságú levén hazai irodalmunkra nézve a kutatás és forrás tanulmányok szempontjából, kiváló figyelmet kell vala arra fordí-

tanom, hogy az a tudós közönség részére kiaknázható, felhasználható legyen, a miért is oly művelet megindítását határoztam el a lefolyt évben, mely a kitűzött czélnak kellőleg megfelelni hivatva leend. Tudvalevőleg ugyan is a kézirat-gyűjteményben is vezetetik czédula catalogus, ehhez járul még három kötet nyomtatott catalogus, mely a néhai Széchenyi Ferencz gróf által adományozott kéziratok jegyzékét tartalmazza. Ámde ezen catalogus kézirat-gyűjteményünknek alig egy negyedrészt öleli fel, három negyedrésze az irodalomban ismeretlen, s a szakkutatók csak a czédula-catalogusok kevésbé kimerítő regestáiból ismerhetik azokat. Ezen körülménynél fogva szükségesnek tartottam a kéziratgyűjtemény ezen részének újbóli lajstromozását akként megindítani, hogy a lajstrom a Széchenyi-catalogusnak mint egy folytatását képezze, s az »Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Musei nationalis, qui in Catalogo Széchenyiano non continentur. Nova Series« cím alatt közrebocsátható legyen. Ezen munka keresztülvitelével Csontos János könyvtári segédőrt bízom meg, kinek bibliographiai és paleographiai készsége biztosít arról, hogy a kiadandó munka belbecsére nézve a tudomány mai színvonalán fog állani. Az ez irányban megkezdett előmunkálatok haladása reményleni engedi, hogy néhány év alatt a jelzett catalogusból egy harmincz íves kötetet közrebocsáthatunk.

A kézirtár gyarapodására nézve mindenekelőtt ki kell emelnem azon gyűjtemény beosztását, mit a közoktatásügyi m. kir. miniszterium könyvtárunk számára, a Nemzeti Múzeum dologi kiadásainak rovatából 2008 frt értékben eszközölt. E gyűjtemény az 1882-ik évi budapesti országos könyvkiállításon bemutatott legnevezetesebb kéziratok, Corvin-codexek, régi magyarországi nyomtatványok és kötések jellemző czimkép másolatait tartalmazza. Ez a legnagyobb vásárlás, mit a könyvtár a Nagy István-féle kézirat- és oklevélgyűjtemény megszerzése óta tett. Ezzel könyvtárunkban egy nagy fontosságú gyűjteménynek vetetett meg alapja, mely időről-időre gyarapítva és kiegészítve hivatva lesz a hazai és külföldi könyvtárakban levő magyarországi vonatkozású középkori kéziratok és régi magyar ritka nyomtatványok és kötések jellemző díszlapjait a kutató közönségnek hű hasonmásban feltüntetni s állandó gyűjteménye leend

a hazai művelődéstörténet régi emlékeinek. Ezen gyűjtemény 470 fölvételben, 960 fénykép-másolatot és 470 anyaképet tüntet föl.

A kézirtár részére tett ajándékok közül kiemelendőknek tartom:

1. Tizennégy kötet XVIII. századbéli latin és magyar kézirat a hazai történelemre vonatkozó collectaneákkal. Ajándékozta Széll Farkas, királyi táblai pótbíró Budapestről.

2. Bognár Ignác dalszerzeményeinek partitúrája I köt. Szerző ajándéka.

3. Dr. Karvassy Ágoston összehasonlító szótára. 4 kötet. Szerző ajándéka.

4. Tompa Mihály Horváth Lajoshoz 1865-ben novemberben írt költeményének eredeti kézírata — ajándékozta Farkas Kálmán országgyűlési képviselő.

5. Corpus Juris hungarici, abc rendben. Irta Mansperger Frigyes. III folio kötet. Ajándékozta Madarász Zsigmond háztulajdonos Budapesten.

Kötelességemnek ismerem e helyen is a hazafias adományozóknak a könyvtár részéről hálás köszönetemnek kifejezést adni.

A vétel útján szerzett kéziratok közül kiváló említést érdemelnek a következők: 11 kötet magyar és latin collectanea a XVIII. századból; 2 magyarhoni emlékkönyv eredeti név bejegyzésekkel és kézi rajzokkal a XVII., XVIII. századból; Sammlung jener Briefe welche der Graf Fidél Pálffy bei Gelegenheit der mit dem Erzherzog Josef Palatin im Jahre 1819 in Italien gemachten Reisen an seine Frau geschrieben hat. Egy kötet másolat, 4-rét 826 lap; Sancti Hieronymi et S. Augustini nonnullae Epistolae című XI. századbéli latin kézirat; három kötet collectanea Transylvanica, XVIII. századb. latin és magyar kézirat; A successióról való kolozsvári tractatusok 1603-ból, XVII. századb. kézirat; három színes kézi rajz a pármái Corvin-codex három díszlapjáról.

Mindezen kéziratok nagybecsű adatokkal gyarapítják a hazai történetírást; a Corvin-codexekről vett kéziratok és fénykép-másolatok pedig kézirtárunk ilyenemű gyűjteményét felette gazdagítják.

A levéltári gyűjtemény a minő lendületet vett néhány év óta, ugyan oly mérvben szaporodott a lefolyt munkaév alatt is, s mert az a hazai történet írásnak egyik legkiválóbb forrása, tudósaink által nagymértékben használtatik, melynek bő adattairól tanúskodhatnak, a magyar tudományos akadémia, a történelmi társulat, a heraldikai és genealogiai társulat kiadványai; a becses és nagy tömeg felhasználása czéljából szervezett rendezése a levéltárnak következetesen folytatattván, az elmúlt évben teljesen befejeztetett az Eszterházy Dániel-féle levéltár rendezése és felállítása, úgy szintén a gróf Rhédei család levéltára is. A most említett levéltár a múlt évben tétetvén át a muzeumi könyvtárba, ezzel már a 11-ik levéltár jelezhető, mely az egyes családok részéről, örök letéteményképen e könyvtárban helyeztetett el. A kis-rhédei Rhédei grófok levéltára jelentékeny szaporulat gyűjteményünkben, mely körülbelől 6000 darabot tartalmaz, melynek átvételét Fejérfataky László levéltárnok eszközölte. Sajnos, hogy e levéltárnak legrégebb oklevelei az Árpád-házból és az Anjou-uralkodásból hiányoznak, s a mohácsi vést megelőzőleg alig tartalmaz néhány darabot; annál gazdagabb azonban a XVI és XVII. század okleveleiben és missilisekben, s ezek Erdély művelődési és beleletére igen fontosak, és élénk világitást vetnek. A többi szerzemények közül kiemelendő azon 600 darab oklevél, melyek a már előbb tulajdonunkba esett Fáy-levéltárt kiegészítik, továbbá 99 darab levél, melyek az 1848—49. évi szabadságharcban szerepelt kiváló férfiak élettörténetéhez igen becses adatokat tartalmaznak. Megemlítendő egy 484 darabból álló oklevél-gyűjtemény, mely 5 darab Árpádkori, 25 drb XIV. századi és 23 darab 1400—1526 dátumú oklevelet tartalmaz, s mely csekély kivétellel kiadatlan oklevelekkel gyarapította gyűjteményünket. Levéltárunk egyik legnagyobb fontosságú szerzeménye azonban azon harmincz darab oklevél, mely a levéltár részére Halm Károly müncheni könyvtárnok gyűjteményéből árverés útján szereztetett meg, s a XVII. század első felének mozgalmas éveiből való érdekes történeti adatokat tartalmaz.

A már majdnem nyolczvan ezeret tartalmazó levéltári anyag kihasználása, történetírásunk szempontjából kívánatosná teszi egy nyomtatott index elkészítését, mely rövid, de teljesen tájékoztató

registákban egyelőre a mohácsi vészig terjedő anyagot foglalná magában, mely munka kiadásának szükségére és fedezésére a magas miniszterium érdeklődése felhívandó lenne, annál is inkább, minthogy Fejérpataky László levéltárnok, ki a mű elkészítésével megbízandó lenne, diplomatikai és paleographiai készségével teljes garantiát nyújthat oly munka elkészítésére, mely az igényeknek minden irányban megfelelni képes leend.

A lefolyt munka évben a könyvtár összes anyagának gyarapodását a következő számok tüntetik föl.

A) Nyomatványok.

Vétel	385 darab
Ajándék	113 »
Köteles példány	1908 »
	<hr/>
Összesen:	2406 darab

B) Kéziratok.

Vétel	24 darab
Ajándék	23 »
	<hr/>
Összesen:	47 darab

C) Kézirajzok és kézirat fénykép másolatok.

Vétel	27 darab
	<hr/>
Összesen:	27 darab

D) Oklevelek.

Vétel	1323 darab
Ajándék	6046 »
	<hr/>
Összesen:	7369 darab

Főösszeg:

Vétel	1759 darab
Ajándék	6182 »
Köteles példány	1908 »
	<hr/>
Összesen:	9849 darab

Ehhez járúl még a magas
 miniszterium által vásárolt
 fénykép gyűjtemény . . . . 470 darab
 fénykép matrizzák . . . . 470 »

 Összesen : 940 darab

Az összes szaporodás fő-
 összege tehát . . . . . 10,789 darab
 Az összes vásárlatokra és
 könyvek kötésére fordít-
 tatott . . . . . 5027 frt 91 kr.

A havonként összeállíttatni szokott statisztikai kimutatások a
 könyvtár látogatóiról, és az azok által használt könyvtári anyagról,
 a következő számokat fejezik ki:

Könyvtár látogató volt . . 21,202
 Használtak : kéziratot . . 1618 darabot.
 » nyomtatványt . 41,479 »
 » oklevelet . . 3187 »

Legtöbb látogató volt november hóban — 2698 egyén ;
 legtöbb kéziratot használtak júliusban 371 drb., nyomtatványt
 novemberben 8246 drb., oklevelet májusban 495 drb., legkevesebb
 látogató volt augusztus hóban, midőn az egyetemi szünet és könyvtári
 nagy tisztogatás van, 75 egyén, legkevesebb kéziratot használtak
 szeptemberben 48 drb ; nyomtatványt júliusban 182 drb ; okle-
 velet augusztusban 65 darabot.

Hazai tudósaink közül tudományos kutatások és tanulmá-
 nyozások céljából majd állandóan, majd csak időlegesen a kö-
 vetkezők látogatták könyvtárunkat: Fraknoi Vilmos, Wenzel
 Gusztáv, Jakab Elek, Goldziher Ignác, Nagy Imre, Géresy
 Kálmán, Pesty Frigyes, Zsilinszky Mihály, Volf György, Beöthy
 Zsolt, b. Radvánszky Béla, id. Szinnyey József, Ballagi Aladár,
 Thaly Kálmán, Nagy Iván, Szabó Károly, Haan Lajos, Henszel-
 mann Imre, b. Nyáry Albert, Rómer Flóris, Szilágyi Sándor,
 Károlyi Árpád, Szalay József, Thallóczy Lajos, Nagy Gyula,
 Ábel Jenő, Gelich Richárd, Hermann Ottó, Jókai Mór, Gyulai
 Pál, Salamon Ferencz stb., a külföldiek közül meglátogatták a
 könyvtárt: Gangelbauer Celestin bécsi érsek, Grot szentpétervári
 tanár, Vaszilceff moszkvai tanár, Idmon orvos Finnországból,
 Snellmann mérnök Finnországból.

Az évek óta ápolt összeköttetéseinket a külföld legelőbbkelő 26 könyvtáraival, a lefolyt évben is föntartottuk, mi hazai tudományunk érdekében a könyvkölcsönzések viszonos szolgálatában nyilatkozik.

Könyvtárunk szaporítását az egyes hazafias adományozókön kívül 14 hazai, és 4 külföldi kulturális intézet támogatta küldeményeivel.

A könyvtár tiszti személyzete hivatalos teendőin kívül az irodalom terén is számbavehető munkásságot fejtett ki a különféle szaktudományok terén, mit a következőkben van szerencsém felsorolni:

I. Majláth Béla könyvtárór.

1. Hungaricák a bécsi könyvkiállításon: Magyar Könyv-Szemle 1882. foly. I. füzet.

2. A hajduk kibékítési kísérlete Inánchon 1607. Akadémiai Értek. II. oszt. X. kötet VII. füzet. 1882.

3. Galló Caesar követsége Ali budai pasánál 1605-ben. Századok 1882. foly. VII. füz.

4. A lánczhyd története. Budapesti Szemle. 1883. évfoly. I. füzet.

5. A felső vármegyék rendének gyűlése Kassán 1683-ban. A Századokban és Történelmi Tárbán. 1885. évf. Önállóan is megjelent.

6. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Az Egyetértés 1882 és 1883. évfolyamában.

7. Péter alnádor pecsétje 1298-ból. Turul. 1883. évf. I. szám.

8. Egy Szepesmegyei városi jegyzőkönyv a XV. századból. Egyházművészeti Lapok. 1882. évf.

Szerkesztette a magyarországi Kárpát egyletnek 1882. évi évkönyvét mint szerkesztő társ.

II. Barna Ferdinand tiszti könyvtárór.

1. Észrevételek Vámbéry Árminnak »A magyarok eredete« című művére általjában. Az akadémiai értekezések sorában.

III. Csontos János segédőr.

1. A budapesti könyvkiállítás latin kézíratai. Buda-Pest. 1882. Ivrét XI. 82 l.
  2. Az esztergomi főegyházi könyvtár kézíratai. A Magyar Könyv-Szemle 1882. évfoly.
  3. A krakkói Jagello könyvtár hazai vonatkozású kézíratai. Ugyanott.
  4. A budapesti országos könyvkiállításról. U. o.
  5. Egy kéziratban maradt magyar munka 1605-ből Olmüzb. Ugyanott.
- Szerkesztette a »Magyar Könyv-Szemle« 1882. évi folyamát.

IV. Ifj. Szinnyei József őrségéd.

1. A magyar nyelv rokonai. Budapest, 1883.
2. Kuuluuko Unkarin kiel suomalais-ugrilaisien kielihetoon? Helsingfors 1883.
3. A magyar nyelv eredete. Budapest, 1883.
4. Hat »magyarországi levél« az »Unsi Suometar« című helsingforsi finn lapban.
5. A mi jó atyánkfiai. A »Nemzet« 1883-ik évi 110-ik számában.
6. Észrevételek Szilassy M. cikkére a m. van, ven-ről: Magyar Nyelvőr. 1883-ik évf. 3 füzet.
7. Budenz József, a »Nemzet« 1883. évi 133-ik számában.

V. Fejérpatak László levéltárnok.

1. Az országos levéltár oklevél kiállítása. Magyar Könyv-Szemle. 1882. évfolyamában.
  2. Krones Grundriss der österr. Geschichte. Ismerteti a Századok 1882. évfolyamában.
  3. A magyar honfoglalás kútfüi. Vasárnapi Ujság 1883-ik évfolyam.
  4. A gróf Károlyiak oklevelei. Turul 1883. évf. I. szám.
- Szerkesztette a »Turul« heraldikai és genealogiai szaklap 1883. évi folyamát.

VI. Horváth Ignác z ír nok.

1. Magyarországi könyvészet: A Magyar Könyv-Szemle 1882. évfolyamában.

Végül még fölemlítenem kell a Magyar Könyv-Szemlét, mint a nemzeti muzeum könyvtárának szakközlönyét, mely a bibliographia és könyvtártani tudományok terén terjeszti az ismereteket, az 1882. évben hetedik évfolyamában van, de a melyből csak az I—IV-ik füzet jelent meg.¹⁾ Hogy a múlt évre hiányzó füzetek ki nem nyomathattak, annak sajnos oka abban lelhető, hogy a magas kormány által nyújtott 400 frtnyi segélyösszeg vajmi kevés a folyóirat föntartására, mert a 200 előfizető után járó összeg a magas ministerium által adott 400 frttal együtt elégtelen arra, hogy a nyomtatási költségek fődözve legyenek, s az írók, kiktől a tudományos czikkek a folyóirat számára várhatók lennének, munkájokért épen nem díjaztathatnak, s félő, hogy könyvtárunk eme közlönye a magyar bibliographia egyetlen szakfolyóirata, a legszükségesebb költségek fedezetének hiányában végképen megszűnik; a mi pedig tett és még teendő tudományos szolgálatai érdekében kiváltképen a múzeumi könyvtár morális kárára, bibliographiánknak pótolhatlan veszteséget okozna. Legyen szabad ennek megelőzése céljából Méltóságod érdeklődését odairányozni: hogy a magas ministeriumnál a »Magyar Könyv-Sz.« támogatására legalább 1000 frt évi dotatiót kieszközölni méltóztassék: így a füzetek pontos megjelenése biztosítva leend. S hogy a szerkesztés körüli fáradozás jutalmazva legyen, méltányosnak tartom, hogy a Magyar Könyv-Szemle szerkesztője, mint az minden más szakfolyóiratnál történik, évi 300 frt honorariummal díjaztassék a magas ministerium által.

Mély tiszteletem kifejezése mellett maradtam

Budapest, 1883. október 21-én

a Méltóságos igazgató úrnak

alázatos szolgálója

Majláth Béla,
könyvtárőr.

---

¹⁾ Azóta megjelent az 1882. évfolyam. V—VI. füzete és az 1883-iki folyam egészen. Szerk.